

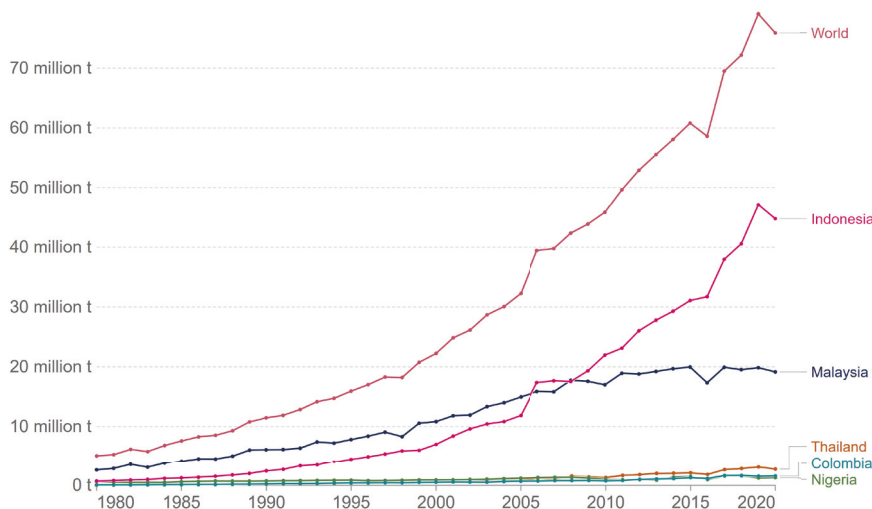
Palmový olej Co se za ním skrývá?

Každý druhý výrobek v tuzemském supermarketu obsahuje palmový olej. Najdeme ho v bezpočtu výrobků - od zpracovaných potravin přes kosmetiku až po pohonné hmoty. EU je nyní třetím největším dovozcem. Za posledních 50 let produkce prudce vzrostla - ze 2 milionů tun na více než 71 milionů tun. [1] Rozšíření pěstování palmového oleje v tropech je jednou z hlavních příčin globálního odlesňování [2], které ničí životní prostředí mnoha lidí - často původních obyvatel a místních komunit, které jsou nuceně vysídleny nebo přesídleny. Mnoho lidí musí na plantážích otročit v nedůstojných podmínkách. [4] Zároveň se ztrátou tropických deštivých pralesů, které jsou jednou z nejdůležitějších zásobáren uhlíku na Zemi, dochází i k ničení životního prostředí nesčetných živočišných a rostlinných druhů. Proto se blíže podíváme na to, co se skrývá za produkcí palmového oleje a bývá pro nás Evropany neviditelné.

Oil palm production

Oil palm production is measured in tonnes.

Source: Food and Agriculture Organization of the United Nations

OurWorldInData.org/agricultural-production • CC BY

Nárůst produkce palmového oleje (v tunách) globálně a u pěti největších producentů: Indonézie, Malajsie, Thajska, Kolumbie a Nigérie mezi lety 1980 a 2020.

Dovážený palmový olej: kolik se ho dostane do Evropy a do Česka - a v čem?

Množství palmového oleje se v jednotlivých zemích značně liší. Ačkoliv globálně se dvě třetiny palmového oleje využívají v potravinářství, například v Německu se palmový olej používá nejvíce jako biopalivo, více než 40 %. [1] Ve skutečnosti se palmový olej v EU používá hlavně na biopaliva. [6] Celkově se do EU v roce 2020 dovezlo přes 9 milionů tun palmového oleje [5]. Z toho Německo dovezlo přibližně 720 000 tun, Polsko 250 000 tun a Rakousko přibližně 30 000 tun. Nemělo by se zapomínat, že skutečná spotřeba palmového oleje je podstatně vyšší, protože se k ní připočítává veškerý palmový olej dovezený prostřednictvím zpracovaných výrobků. Například Zelená zpráva 2017 vypočítala celkový dovoz palmového oleje a oleje z palmových jader do Rakouska v roce 2016 ve výši 158 000 tun. Údaje pro Českou republiku jsou obtížně dostupné. Kolísají od 16 000 tun v roce 2016 po 30 000 tun, obojí pravděpodobně bez započítání zpracovaných výrobků. [6]

Palmový olej - všestranný produkt

Díky svým vlastnostem má palmový olej mnohostranné využití. Po celém světě se používá jako náhrada živočišných tuků v pečivu, mýdlech a kosmetice a jako agropalivo. Odhaduje se, že přibližně polovina zpracovaných potravin obsahuje palmový olej. [3] Celosvětově se více než dvě třetiny palmového oleje používají v potravinářských výrobcích - od margarínu přes čokoládu, pizzu a chléb až po olej na vaření. Zbytek se používá ve výrobcích, jako jsou mýdla, čisticí prostředky a kosmetika. Asi 5 % veškerého palmového oleje se využívá jako palivo nebo zdroj energie pro výrobu elektřiny a tepla. [1]

Palmový olej - hlavní příčina globálního ničení lesů

Za posledních 50 let se produkce prudce zvýšila - ze 2 milionů tun na více než 75 milionů tun. To s sebou přineslo obrovskou

poptávku po půdě v hlavních pěstitelských zemích. Vzhledem k tomu, že palmu olejnou lze pěstovat pouze v tropech, vedl rozmach pěstování palmového oleje k rozsáhlému ničení tropických deštných pralesů - zejména v hlavních producentských zemích, Indonésii a Malajsii, které dohromady produkují přibližně 85 % světového objemu. [1]

Odlesňování v Indonésii a Malajsii

V posledních dvou desetiletích Indonésie ztratila přibližně 10 milionů hektarů tropického deštného lesa. To je 11 % celkové rozlohy deštných pralesů v této zemi. Malajsie za stejnou

oleje velmi náročné na pracovní sílu. Proto je na plantážích a v dodavatelském řetězci palmového oleje zaměstnáno velké množství pracovníků. Nejvíce jich je v Indonésii, kde v dodavatelském řetězci palmového oleje pracuje více než 16 milionů lidí, z toho přibližně 3,8 milionu jsou pracovníci na plantážích. [13] Pracovní podmínky na plantážích se vyznačují zneužíváním,

Rozsah globálního ničení lesů

Za posledních 30 let bylo na celém světě vykáceno 420 milionů hektarů lesů, což je plocha velká jako celá EU. Z toho 80 milionů hektarů představoval úbytek panenských lesů (plocha velká jako Španělsko a Itálie dohromady). Odlesňování a degradace lesů pokračují alarmujícím tempem - zejména kvůli velkoplošnému komerčnímu využití pro výrobu sójového krmiva, palmového oleje jako univerzálního a levného oleje a hovězího masa a kůže. [10]

dobu přišla o přibližně 2,8 milionu hektarů, což představuje téměř pětina úbytek plochy deštných pralesů.

Palmový olej je jednou z hlavních příčin globální degradace lesů. V období 2005-2017 byl palmový olej druhou největší příčinou odlesňování (po sóji) mezi všemi produkty dováženými do EU. [7] Toto ničení lesů znamená nejen prohlubování klimatické krize a krize biologické rozmanitosti, ale také to, že mnoho domorodých a místních komunit přichází o zdroj obživy a často jsou nuceně vysídleny nebo násilně přesídleny.

(Ne)viditelné přísady Jihoamerické sóji: Vykořisťování lidí, ztráta biodiverzity a rozvrat klimatu

Pěstování palmového oleje v jihovýchodní Asii, zejména v Indonésii, Malajsii a Papui-Nové Guineji, způsobuje obrovské sociální a ekologické ztráty a škody: vede k porušování lidských práv a vykořisťování bezpočtu lidí na plantážích. Rovněž přivádí vzácné a ohrožené druhy, jako je orangutan, na pokraj vyhynutí a dále prohlubuje klimatickou krizi.

Porušování lidských práv

V Indonésii, Malajsii a v poslední době i na Papui-Nové Guineji jsou domorodé a místní komunity často vyháněny ze své půdy, aby mohly být založeny nové plantáže. Papua-Nová Guinea, tichomořský ostrovní stát východně od Indonésie, právě masivně rozšiřuje pěstování palmového oleje - ze 160 000 hektarů v roce 2016 na přibližně 1,5 milionu hektarů v roce 2030. Ačkoli existují přísné zákony na ochranu původních obyvatel, jsou jen zřídka vymáhány. Běžně dochází k nucenému vystěhovávání a násilí vůči místním komunitám, což jim znemožňuje přístup k tradičním zdrojům obživy. Zodpovědnost za to nesou velké nadnárodní zemědělské korporace, které často uplácí policii a politiky, aby prosadily své plány. Páchané trestné činy sahají od dětské práce, vyhrožování a násilí až po nucené vystěhovávání a násilné vystěhovávání. [12]

Mizerné a nelidské pracovní podmínky na plantážích

Na rozdíl například od pěstování sóji je pěstování palmového

nucenou prací a vykořisťováním. Majitelé plantáží často zneužívají situace migrujících pracovníků (např. bez povolení k pobytu) a nutí je k práci. Agentura Associated Press na základě investigativního výzkumu v Indonésii a Malajsii odhalila, že vykořisťování na plantážích je velmi rozšířené a zneužívání je normou - včetně dětské práce a práce v otrockých podmínkách. Ze 130 dělníků z mnoha různých plantáží v Malajsii a Indonésii si téměř všichni stěžovali na špatné zacházení. Někteří uvedli, že byli zbaveni mzdy, bylo jim vyhrožováno, byli drženi proti své vůli a nuceni platit vymyšlené dluhy. Mezi osobami, které byly obchodovány a prodávány na plantáže palmového oleje, byli také rohingští uprchlíci, kteří uprchli před etnickými čistkami ve své domovské zemi Myanmaru.

Samotná sklizeň plodů palmy olejně je namáhavá práce. V nerovném terénu džungle, který je někdy zaplavený, potřebují dělníci velkou sílu, aby s pomocí srpů připevněných na tyčích sklízeli plody z vysokých stromů - a to vše v podmínkách podobných sauně, protože palmy chrání před větrem. Každý den musí v těchto podmínkách odsekávat pichlavé plody, které jsou dostatečně těžké a ostré, aby je poranily nebo dokonce zabily. Přitom musí splnit extrémně vysoké kvóty, jinak hrozí, že jim bude snížena mzda, což často nutí celé rodiny pomáhat na plantáži.

Pracovníci také často nemají přístup k lékařské péči nebo čisté vodě a někteří musí sbírat dešťovou vodu, aby si po postřiku smyli z kůže zbytky nebezpečných pesticidů. Rozsáhlé zneužívání bylo zjištěno také na plantážích certifikovaných Kulatým

Kulatý stůl o udržitelném palmovém oleji

Certifikace, jako je RSPO (Kulatý stůl o udržitelném palmovém oleji), jsou často chváleny pro své vysoké standardy. Často je ale kritizována špatná úroveň při uskutečňování deklarovaných standardů. Nedodržování standardů ze strany výrobců s certifikátem RSPO vede i nadále k závažným nedostatkům, jako je porušování pracovních práv, pokračující odlesňování a konflikty spojené se zabíráním půdy místním komunitám. [14] Organizací RSPO je certifikováno přibližně 20 % celo-

světově vyrobeného palmového oleje. Je zřejmé, že ani tato certifikace odlesňování nezastaví. V případě Indonésie bylo prokázáno, že míra odlesňování na certifikovaných pěstitelských plochách mírně klesá, ale tato skutečnost je způsobena tím, že byly certifikovány převážně pěstitelské plochy, v jejichž regionu se nachází jen několik zbývajících lesů. Certifikace navíc nesnížila odlesňování rašelinišť a slatinišť. [15]

Více o certifikaci se můžete dozvědět zde:

<http://stoppalmovemuoleji.cz/certifikace.php>

stolem pro udržitelný palmový olej (RSPO), sdružením, které se zabývá etickou produkcí.

Některé společnosti, které jsou držiteli certifikátu RSPO, jsou rovněž obviňovány z vyhánění původních obyvatel z jejich území a ničení původních deštných pralesů, které jsou domovem ohrožených druhů, zejména orangutanů. [4]

Kritický úbytek biologické rozmanitosti

Tropické lesy se vyznačují vysokou biologickou rozmanitostí a odlesňování v jihovýchodní Asii ohrožuje vzácné druhy a cenné ekosystémy. Ekoregiony, které jsou pěstováním palmového oleje nejvíce postiženy, jsou nížinné deštné lesy na Sumatře, deštné lesy na Malajském poloostrově a nížinné deštné lesy na Borneu. Tím se dále ničí životní prostředí již ohrožených druhů zvířat jako levhart oblačkový a medvěd malajský včetně kriticky ohrožených druhů, jako jsou tygr sumaterský, slon sumaterský, nosorožec sumaterský a všechny tři druhy orangutanů. Šíření palmy olejné ohrožuje také mnoho druhů rostlin. [6]

Globální dopady odlesňování

Celosvětové ničení lesů - zejména tropických - vede ke zhoršování klimatické krize, protože spolu s lesy se ztrácejí i velké zásobárny uhlíku. [16] Přispívá také ke ztrátě biologické rozmanitosti, protože v lesích se vyskytuje nespočet živočišných a rostlinných druhů. [10] V důsledku ničení lesů dochází také k častějšímu přenosu nemocí ze zvířat na člověka, což představuje zdravotní rizika. [17] V neposlední řadě je ničení lesů často doprovázeno nuceným vysídlováním a porušováním pozemkových, pracovních a lidských práv. [18] Lesy jsou životním prostředím a zdrojem obživy mnoha místních komunit a domorodých obyvatel, kteří zároveň patří mezi nejlepší ochránce lesů. [19]

Prohlubování klimatické krize

Tropické lesy jsou obrovskými zásobárnami uhlíku. To znamená, že v rostlinách a v půdě vážou a ukládají velké množství CO₂ ze vzduchu. Při jejich ničení se uvolňuje velké množství uhlíku.

V případě Indonésie bylo zjištěno, že přibližně polovina emisí způsobených odlesňováním jde na konto produkce palmového oleje (a dalších olejnatých plodů). V této souvislosti se na emisích uhlíku významně podílí také odvodňování rašelinišť. Je to proto, že zničené lesy často stojí na bažinatých nebo rašelinných půdách, které rovněž obsahují velké množství uhlíku. Když jsou stromy zničeny, začnou mizet i bažinaté a rašelinné půdy. [11]

Co můžeme dělat?

Jako občané EU máme velkou zodpovědnost pohnat k odpovědnosti korporace, které zvyšují své zisky na úkor lidí a přírody, a zasadit se o zákony, které toto vykořisťování kvůli levnému palmovému oleji ukončí. Koneckončů ekologické a sociální ztráty a škody v zemích - zejména - globálního Jihu jsou spojeny s výrobními a spotřebními vzorci zemí globálního Severu - jako je i Česko. Co tedy můžeme udělat?

Omezte nákup zpracovaných potravin, protože obvykle obsahují palmový olej. Místo toho se více zaměřte na nezpracované a čerstvé, sezónní, regionální a bio potraviny - a pokud je to možné, vařte si častěji sami.

Přejděte na alternativy bez palmového oleje - vhodnou náhradou může být například regionálně pěstovaný řepkový olej, ale ne jiné oleje vyráběné v tropických oblastech, jako je kokosový olej. Na certifikáty, jako je RSPO, se bohužel nelze spolehnout, takže raději:

Podporujte přísné zákony, které vyžadují, aby společnosti dodržovaly lidská práva a chránily životní prostředí (například zákon EU o dodavatelském řetězci nebo nařízení EU o odlesňování - viz rámeček). Zákonomárci by měli zajistit, aby pěstování palmového oleje (a výroba dalších produktů) probíhalo za důstojných pracovních podmínek, neničilo cenná stanoviště a nevedlo k vysídlování domorodých a místních komunit. Zákony by se také měly zaměřit na snížení celkové poptávky po palmovém oleji, aby bylo možné před zničením účinněji chránit ekosystémy klíčové pro biologickou rozmanitost a klima.

Podepište petice, které občanům zpřístupní informace o tom, které společnosti a výrobky poškozují životní prostředí a nedodržují sociální standardy (např. veřejné seznamy jmen a názvů, povinné uvádění původu všech výrobků a povinné uvádění environmentálních a sociálních dopadů).

Zvyšte mezi přáteli a rodinou povědomí o neviditelných složkách výroby palmového oleje a o tom, jak můžeme dosáhnout pozitivní změny prostřednictvím přísných zákonů a změny našeho stravovacího chování.

Nařízení EU o odlesňování - první vítězství

Nové nařízení EU o odlesňování ukládá společnostem povinnost prokázat, že některé výrobky, které chtějí uvést na trh EU, nezpůsobily při své výrobě ničení lesů nebo porušování lidských práv. Pokud to neprokážou, nesmějí tyto výrobky dovážet. Mezi tyto výrobky a suroviny patří palmový olej, sója, hovězí maso a kůže, dřevo, kakao, káva a kaučuk. Toto nařízení je důležitým krokem při vyžadování odpovědnosti podniků za jejich dodavatelské řetězce.

Nicméně veřejnost musí i nadále vyvíjet tlak na to, aby byly do legislativy zahrnuty kromě lesů i další ekosystémy a aby bylo dosaženo komplexní ochrany lidských práv a životního prostředí. Pro širší ochranu životního prostředí a lidských práv ve všech hospodářských odvětvích podél celých dodavatelských řetězců se projednává zákon EU o dodavatelském řetězci (směrnice EU o náležitě péči podniků). Tyto zákony o dodavatelském řetězci zajišťují větší odpovědnost podniků, ale neřeší všechny problémy. Je totiž třeba celkově omezit produkci některých - zejména živočišných - produktů, aby se omezila krize biologické rozmanitosti a klimatu. O to by se měla zasadit i občanská společnost.

- [1] Hannah Ritchie and Max Roser (2021) - „Forests and Deforestation“. Published online at OurWorldInData.org. Retrieved from: <https://ourworldindata.org/forests-and-deforestation> [Online Resource] – Palm-oil. [Zugriff: 19.05.2023] <https://ourworldindata.org/palm-oil>
- [2] WWF (2021): Stepping up? The continuing impact of EU consumption on nature worldwide. https://www.wwf.at/wp-content/cms_documents/stepping-up---the-continuing-impact-of-eu-consumption-on-nature-worldwide-full-report.pdf; [Zugriff: 19.05.2023].
- [3] European Parliamentary Research Service: "Palm oil: Economic and environmental impacts". [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/ATAG/2020/659335/EPRS_ATA\(2020\)659335_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/ATAG/2020/659335/EPRS_ATA(2020)659335_EN.pdf); [Zugriff: 20.05.2023].
- [4] Associated Press (Mason, M. and McDowell, R.), 2020: "Palm oil labor abuses linked to world's top brands, banks" <https://apnews.com/article/virus-outbreak-only-on-ap-indonesia-financial-markets-malaysia-7b634596270cc6a-a7578a062a30423bb>; [Zugriff: 19.05.2023].
- [5] FAOSTAT, Data: Crops and livestock products: <https://www.fao.org/faostat/en/#data/TCL>; [Zugriff: 20.05.2023].
- [6] Schlatzer, M., Drapela, T., Lindenthal, T. (2021): Die Auswirkungen des österreichischen Imports ausgewählter Lebensmittel auf Flächenverbrauch, Biodiversität und Treibhausgasemissionen in den Anbauregionen des globalen Südens. Studie im Auftrag von Greenpeace und ORF Mutter Erde. Wien
- Palmový olej a zdraví – Poradna podpory zdraví Marie Tichákové (podpora-zdravi.cz)
- Základní informace k problematice palmového oleje (stoppalmovemuoleji.cz) po
- [7] WWF (2021): U consumption responsible for 16% of tropical deforestation linked to international trade - new report. <https://www.wwf.eu/?2831941/EU-consumption-responsible-for-16-of-tropical-deforestation-linked-to-international-trade>; [Zugriff: 20.05.2023].
- [8] Forest Pulse: The Latest on the World's Forests 2022: <https://research.wri.org/gfr/latest-analysis-deforestation-trends#how-much-forest-was-lost-in-2021>, [Zugriff: 20.05.2023].
- [9] Global Forest Watch, Dashboard, Countries: Indonesia and Malaysia; <https://www.globalforestwatch.org/dashboards/global/>; [Zugriff: 20.05.2023].
- [10] FAO, The State of World's Forests (2020); <https://www.fao.org/state-of-forests/en/>; [Zugriff: 20.05.2023].
- [11] Pendrill, F. et al. Agricultural and forestry trade drives large share of tropical deforestation emissions. *Global Environmental Change* 56, 1–10 (2019).
- [12] Global Witness (2021): The True Price of Palm Oil. How global finance and household brands are fuelling deforestation, violence and human rights abuses in Papua New Guinea. <https://www.globalwitness.org/en/campaigns/forests/true-price-palm-oil/>; [Zugriff: 20.05.2023].
- [13] PRAKARSA (2021). Labour Rights Violation in Palm Oil Plantation: Case Study in West Kalimantan and Central Sulawesi; Jakarta: The PRAKARSA. <https://repository.theprakarsa.org/publications/352627/labour-rights-violation-in-palm-oil-plantation-case-study-in-west-kalimantan-and-central-sulawesi>; [Zugriff: 19.05.2023].
- [14] Environmental Investigation Agency (2015): Who Watches the Watchmen? Auditors and the breakdown of oversight in the RSPO. <https://eia-international.org/wp-content/uploads/EIA-Who-Watches-the-Watchmen-FINAL.pdf>; [Zugriff: 20.05.2023].
- [15] Carlson, K. M. et al. Effect of oil palm sustainability certification on deforestation and fire in Indonesia. *Proceedings of the National Academy of Sciences* 115, 121–126 (2018).
- [16] Rammig, A. & Lapola, D. M. The declining tropical carbon sink. *Nature Climate Change* 11, 727–728 (2021).
- [17] Morand, S. & Lajuanie, C. Outbreaks of Vector-Borne and Zoonotic Diseases Are Associated With Changes in Forest Cover and Oil Palm Expansion at Global Scale. *Frontiers in Veterinary Science* 8, (2021).
- [18] Forests People Programme, 2018. Closing the gap: rights-based solutions for tackling deforestation.
- [19] IPBES (2019): Summary for policymakers of the global assessment report on biodiversity and ecosystem services of the Intergovernmental Science-Policy Platform on Biodiversity and Ecosystem Services.

Zdroje v češtině

<http://stoppalmovemuoleji.cz/>

<https://ekolist.cz/ekolist/mesicni-souhrn/koalice-proti-palmovemu-oleji-dvanact-nejcastejsich-otazek-o-palmovem-tuku-a-odpovedi-na-ne>

Indonésie - dopady pěstování palmy olejné. In: Glopolis.org

Palmový olej nese miliardy, podle ekologů ale ničí Indonésii a Malajsii – iDnes.cz

Palmový olej – zelená devastace přírody – Osel.cz

Tatranky nebo život - jak souvisí pojištění sušenek s vypuknutím požáru v Indonésii – Přítomnost.cz

Říct NE palmovému oleji není šťastný nápad, tvrdí IUCN – ekolist.cz

Ekumenická akademie

Ekumenická akademie, z. s.

Kancelář: Sokolovská 327/29

186 00 Praha 8 - Karlín

www.ekumakad.cz

fb: ekumakad

